

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Presidenttien elämäkertatyöryhmän mietintö

Presidenttien elämäkertatyöryhmän mietintö

Julkaisija VALTIONEUVOSTON KANSLIA		KUVAILULEHTI 30.6.2008	
Tekijät Presidenttien elämäkertatyöryhmä			
Julkaisun laji Raporttisarjan julkaisu	Toimeksiantaja Valtioneuvoston kanslia	Toimielimen asettamispäivä 16.1.2008	
Julkaisun nimi Presidenttien elämäkertatyöryhmän mietintö			
Tiivistelmä Valtioneuvoston kanslian asettama presidenttien elämäkertatoimikunta on selvittänyt Suomen presidenttien elämäkerrallista historian tutkimustilannetta. Työryhmä on todennut nykyisen tutkimustilanteen olevan moninainen ja monilta osin puutteellinen. Työryhmä mietinnössään esittää, että osana Suomi 100 -juhlavuoden juhlistamista julkaistaisiin yhtenäinen elämäkertasarja presidenteistä Ståhlbergistä Koivistoon (9 osaa). Tutkimustyötä johtaisi pitkäjänteisesti sitoutunut ja tieteellisesti pätevä toimikunta, joka valitsisi elämäkertojen kirjoittajat ja hyväksyisi tutkimukset julkaistaviksi. Elämäkertojen kirjoittajiksi valittaisiin yksi kokenut tutkija elämäkertaa kohden, jolta edellytettäisiin tutkimuksessaan tarkkoja lähdeviittauksia ja primaariaineiston käyttöä. Teokset julkistettaisiin juhlavuoden alkupuolella vuonna 2017.			
Avainsanat Avainsanat elämäkerrat, presidentit, poliittinen historia, tutkimus			
Sarjan nimi ja numero Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 5/2008		Kieli Fi	Kokonaissivumäärä 26
ISBN (nid) 978-952-5631-87-6	ISBN (PDF) 978-952-5631-88-3		ISSN -
Kustantaja Valtioneuvoston kanslia Julkaisu PDF:nä: www.vnk.fi/julkaisut Lisätietoja: julkaisut@vnk.fi			Painopaikka Yliopistopaino, Helsinki, 2008
Taitto Valtioneuvoston kanslia		Luottamuksellisuus Julkinen	

Valtioneuvoston kanslialle

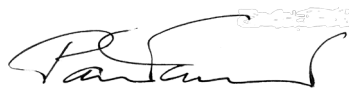
Presidenttien elämäkertatyöryhmä on tehtävänantonsa mukaisesti laatinut ohessa olevan selvityksen presidenttien elämäkerrallisen tutkimuksen tilanteesta, elämäkertojen taustois-ta ja valtiovallan menettelytavoista aikaisempien elämäkertojen osalta.

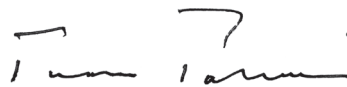
Työryhmä on esittämiensä perusteiden kautta tullut siihen johtopäätökseen, että presidenttiemme elämäkertojen osalta on yksittäisten puutteiden sijaan syytä ryhtyä laajempaan tutkimushankkeeseen. Hankkeen tuloksena julkistettavat uudet elämäkerrat juhlistaisivat osaltaan Suomi 100 -juhlavuotta.

Kunnioittaen työryhmä luovuttaa yksimielisen mietintönsä valtioneuvoston kanslialle.

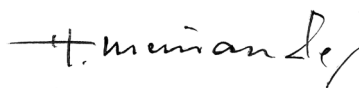
Helsingissä kesäkuussa 2008

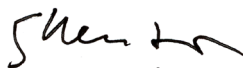

Kari Hokkanen

Paivio Iommila

Tuomo Polvinen

Pirkko Markkola

Henrik Meinander

Seppo Hentilä

Seppo Tiihonen

Liisa Ranta

Mikko Eskola

Sisällys

1	JOHDANTO	9
2	PRESIDENTTIEN ELÄMÄKERTATUTKIMUKSEN NYKYTILANNE JA VALTIOVALLAN ROOLI AIKAISEMMASSA TUTKIMUKSESSA	10
2.1	Elämäkerralliset teossarjat presidenteistä	10
2.2	Kaarlo Juho Ståhlberg	10
2.3	Lauri Kristian Relander	11
2.4	Pehr Evind Svinhufvud	11
2.5	Kyösti Kallio	12
2.6	Risto Heikki Ryti	12
2.7	Carl Gustaf Emil Mannerheim	13
2.8	Juho Kusti Paasikivi	13
2.9	Urho Kaleva Kekkonen	14
2.10	Mauno Henrik Koivisto	15
2.11	Martti Oiva Kalevi Ahtisaari	15
2.12	Tarja Kaarina Halonen	15
2.13	Valtiovallan rooli aikaisempien presidenttien elämäkertojen julkaisemisessa	16
3	TYÖRYHMÄN ESITYS PRESIDENTTIEN ELÄMÄKERTOJEN TÄYDENTÄMISESTÄ	17
3.1	Nykytutkimuksen puutteet	17
3.2	Esitys yhtenäisestä elämäkertasarjasta	17
3.3	Hankkeen kustannusarvio	18
LIITE:	Luettelo keskeisimmästä presidenttikirjallisuudesta	21

1 JOHDANTO

Tausta

Paasikivi-seuran ja UKK perinneyhdistyksen puheenjohtajat tekivät 3.10.2007 valtioneuvostolle esityksen, että valtioneuvosto laadittaisi elämäkertaesityksen niistä edesmenneistä tasavallan presidenteistä, joista sellainen vielä puuttuu. Esittäjien mukaan tieteelliset elämäkerrat puuttuvat presidenttien Lauri Kristian Relanderin ja Risto Rytin osalta. Esityksen mukaan elämäkertojen julkaiseminen sopisi hyvin Suomi 90 -juhlavuotta juhlistavaksi valtioneuvoston päätökseksi.

Valtioneuvoston kanslia pyysi esityksestä lausunnon Suomi 90 -toimikunnalta. Lausunnossaan toimikunta totesi, että hanke on periaatteessa hyvä. Toimikunta kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että presidentti Rytistä on jo olemassa tieteellisesti pätevä tohtori Martti Turtolan kirjoittama elämäkerta. Toimikunnan mukaan olisikin tarpeellista selvittää kyseisten presidenttien olemassa olevat elämäkerrat.

Tehtävä

Valtioneuvoston kanslia asetti 16.1.2008 pääministeri Matti Vanhasen päätöksellä Presidenttien elämäkertatyöryhmän selvittämään presidenttien elämäkertojen tilannetta. Päätöksen mukaan työryhmän tuli laatia selvitys presidenttien elämäkertojen tämänhetkisestä tilanteesta, siitä miten tähän saakka on toimittu, sekä tehdä esitys periaatteista ja käytännön järjestelyistä, miten puuttuvien elämäkertojen osalta tulisi jatkossa toimia.

Työryhmän kokoonpano

Työryhmän asettamispäätöksen mukaisesti työryhmän jäseninä ovat olleet:

Professori Kari Hokkanen, puheenjohtaja
Akateemikko Päiviö Tommila
Professori Seppo Hentilä
Professori Pirjo Markkola
Professori Henrik Meinander
Professori Tuomo Polvinen
Ylitarkastaja Liisa Ranta, valtioneuvoston kanslia
Neuvotteleva virkamies, dosentti Seppo Tiihonen, pysyvä asiantuntija, valtiovarainministeriö
Tietoasiantuntija Mikko Eskola, sihteeri, valtioneuvoston kanslia

Työryhmän työskentely

Työryhmä asetettiin toimikaudeksi 16.1.–31.7.2008 ja on kokoontunut puheenjohtajan johdolla kolme kertaa.

2 PRESIDENTTIEN ELÄMÄKERTATUTKIMUKSEN NYKYTILANNE JA VALTIOVALLAN ROOLI AIKAISEMMASSA TUTKIMUKSESSA

2.1 Elämäkerralliset teossarjat presidenteistä

Suomen presidenttejä on käsitelty elämäkertojen ohella myös lukuisissa yleis- ja erityistutkimuksissa sekä populaarihistoriallisissa esityksissä.

Toimittaja Sakari Virkkunen julkaisi kuusiosaisen presidenttisarjan Ståhlbergistä Mannerheimiin vuosina 1978–1989. Virkkusen teokset ovat journalistisella otteella sujuvasti kirjoitettuja ja antavat hyvän luonnekuvauksen kohteistaan. Lähtökohtakaan Virkkusella ei ollut tieteellinen, ja siten teokset eivät historian tutkimuksellisesti ole merkittäviä.

Professori Raimo Väyrysen päätoimittama *Tasavallan presidentit* -sarja esittelee Suomen presidentit Ståhlbergistä Koivistoon viisiosaisena sarjana. Kirjoittajina on eturivin historian tutkijoi- tamme ja lopputulos on runsaan kuvituksen ja teema-artikkeleiden ansiosta helppolukuinen. Kohderyhmänä on ollut laaja lukijakunta, joten elämäkerta-artikkeleiden suppeuden vuoksi teokset eivät täytä tieteellisen elämäkerran mittoja. Teossarja julkaistiin vuonna 1994.

Akateemikko Päiviö Tommilan päätoimittama Suomen hallitsijat -teos esittelee yksissä kansissa kaikki Suomea hallinneet kuninkaat, keisarit ja presidentit. Presidenteistä kirjoitetut artikkelit ovat laajuudeltaan noin kymmensivuisia.

Presidentti-instituutio on ollut myös monien valtio-opillisten ja valtiosääntöoikeudellisten tutki- musten kohteena. Näistä voi esimerkkeinä mainita professori Jaakko Nousiaisen *Suomen presi- dentit valtiollisina johtajina* ja professori Antero Jyrängin *Tutkimus valtionpäämiehen asemasta Suomessa v. 1919-1976*.

Lisäksi presidenteistä on julkaistu runsaasti artikkeleita erilaisissa suomalaisia merkkihenkilöitä käsittelevissä teoksissa. Näistä voi mainita mm. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sekä ver- kossa että niteinä julkaiseman *Kansallisbiografian*, jossa on artikkelit kaikista presidenteistä.

2.2 Kaarlo Juho Ståhlberg

Presidentti Kaarlo Juho Ståhlberg (1865–1952) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1919–1925.

Presidentti Ståhlbergistä on mainittujen elämäkertasarjojen lisäksi julkaistu vain yksi kokonais- elämäkerta. Professori Yrjö Blomstedtin kirjoittama elämäkerta ilmestyi vuonna 1969. Teos on nimenomaisesti kokonaiselämäkerta ja presidenttikautta siinä käsitellään vain noin 80 sivun verran.

Toimeksiantajana oli valtioneuvosto, joka Ståhlbergin syntymän 100-vuotispäivänä 28.1.1965 teki juhla kokouksessaan päätöksen ensimmäisen presidentin elämäkerran kirjoittamisesta val- tion varoin. Kirjoittajan valitsemiseksi ja työn valvomiseksi perustettiin K.J. Ståhlbergin elä-

mäkertatoimikunta puheenjohtajanaan professori Eino Jutikkala ja jäseninä professorit Mikko Juva, Paavo Kastari, Veli Merikoski sekä L.A. Puntila. Työryhmä valitsi elämäkerran kirjoittajaksi professori Yrjö Blomstedtin. Teoksen kustansi Otava, ja siten valtioneuvosto välttyi painatukseen liittyviltä kustannuksilta.

Elämäkerran ohella valtioneuvosto päätti kirjoituttaa erillisen tutkimuksen Ståhlbergin elämäntyön toisesta merkittävästä osa-alueesta eli Ståhlbergistä oikeusajattelijana. Tämä oik. lis. (myöhemmin professori) Toivo Holopaiselle annettu tutkimustyö oli tarkoitus julkaista artikkelina tieteellisessä julkaisussa, mutta ilmeisesti tutkimus valtion rahoituksesta huolimatta jäi valmistumatta. Keskeinen osa Ståhlbergin elämäntyötä jäi alkujaankin elämäkerran ulkopuolelle ja myös tutkimatta.

Tämän aukon täyttää osittain OTT Jyri Inhan vuonna 2004 ilmestynyt teos *Elämä ja oikeus – K.J. Ståhlberg oikeusajattelijana*. Inhan teos painottuu Ståhlbergin yliopistovuosiin autonomian aikana sekä Suomen itsenäistymisvaiheeseen.

2.3 Lauri Kristian Relander

Presidentti Lauri Kristian Relander (1883–1942) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1925–1931.

Relanderin osalta elämäkerrallinen historian tutkimus on presidenteistämme kaikkein ohuinta.

Ainut presidentti Relanderista julkaistu monografia on Sakari Virkkusen presidenttisarjan *Hymyilevä presidentti* vuodelta 1979. Teos on kuitenkin luonteeltaan henkilökuva, eikä tavoittele tieteellisen elämäkerran mittoja.

Dosentti Erkki Vasara on ilmoittanut aloittaneensa vuonna 2007 tutkimushankkeen tieteelliset mitat täyttävän Relander-elämäkerran julkaisemiseksi.

Relanderin presidenttikauteen liittyvä hyvin keskeinen lähde eli päiväkirjat on oleelliselta osaltaan julkaistu kahtena niteenä professori Eino Jutikkalan toimesta vuosina 1967 ja 1968.

2.4 Pehr Evind Svinhufvud

Presidentti Pehr Evind Svinhufvud (1861–1944) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1931–1937.

Presidentti Svinhufvud sai ensimmäisenä presidenteistämme kokonaiselämäkerran mitat täyttävän tutkimuksen jo vuosina 1957 ja 1961. Kaksiosaisen elämäkerran kannalta varhainen ilmestymisajankohta selittyy teosten yksityisellä tilaajalla.

P.E. Svinhufvudin muistosäätiö – P.E. Svinhufvuds Minnesstiftelse päätti teettää nimihenkilönsä elämäkerran jo vuonna 1954 ja kutsui kirjoittajaksi professori Einar W. Juvan. WSOY:n kustantamat teokset valmistuivat suunnitelmien mukaisesti vuosina 1957, jolloin tuli kuluneeksi

50 vuotta yksikamarisen eduskunnan työn alkamisesta ja 40 vuotta itsenäistymisjulistuksen antamisesta, sekä 1961, jolloin vietettiin P.E. Svinhufvudin syntymän 100-vuotisjuhlaa.

P.E. Svinhufvudin muistosäätiö ilmeisesti rahoitti elämäkerran kokonaisuudessaan, eikä valtiolla ollut osuutta teoksen tilaamisen tai julkaisemisen osalta.

Muita merkittäviä elämäkerrallisia teoksia presidentti Svinhufvudista ei ole. Dosentti Martti Häikiö on ilmoittanut suunnittelevansa elämäkerran kirjoittamista.

2.5 Kyösti Kallio

Presidentti Kyösti Kallio (1873–1940) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1937–1940.

Presidentti Kyösti Kallion tieteellisen elämäkerran kirjoittaminen oli pitkään esillä, kunnes valtioneuvosto 11.5.1977 asetti ministeri Johannes Virolaisen johdolla toimikunnan suunnittelemaan ja tekemään ehdotuksen Kallion elämäkerran kirjoittamisesta. Toimikunnan esityksen mukaisesti valtioneuvoston kanslia teki 24.10.1980 sopimuksen filosofian tohtori Kari Hokkasen kanssa presidentti Kallion elämäkerran kirjoittamisesta.

Kallion elämäkerran kirjoitustyötä valvoi edelleen eduskunnan puhemies Johannes Virolaisen johtama toimikunta. Tohtori Hokkaselle valtioneuvoston kanslia maksoi palkkion tutkimustyöstä ja hänen avukseen palkattiin tutkimusassistentti. Valtioneuvoston kanslia teki teoksesta julkaisusopimuksen kaupallisen kustantajan kanssa (WSOY) ja kaksiosainen tutkimus julkaistiin vuonna 1986.

Tohtori Hokkasen elämäkerran lisäksi presidentti Kalliosta ei ole julkaistu muita tieteellisiä elämäkertoja. Muu mainittavakin tutkimus on julkaistu ennen Hokkasen tutkimusta.

2.6 Risto Heikki Ryti

Presidentti Risto Heikki Ryti (1889–1956) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1940–1944.

Presidentti Rytin henkilöhistoriaa ei tutkittu pitkään aikaan hänen presidenttikautensa jälkeen. Vasta vuonna 1971 ilmestyi Kyösti Skytän teos *Ei muuta kunniaa*. Sitä täydensivät Juhani Suomen lisensoititutkimukseen perustuva vuonna 1989 ilmestynyt Rytin vuosia 1919–1939 käsitellyt *Kohtalona yksinäisyys*. Varsinainen elämäkerta Rytistä kuitenkin edelleen puuttui.

Rytin syntymästä tuli kuluneeksi 100 vuotta vuonna 1989, jolloin opetusministeriö asetti toimikunnan valmistelemaan kokonaiselämäkerran kirjoittamista presidentti Rytistä. Seuraavana vuonna tehtävään valittiin dosentti Martti Turtola. Turtola teki tutkimuksen valtioneuvoston (opetusministeriö) toimeksiannosta ja rahoittamana.

Turtolan Ryti-elämäkerta ilmestyi vuonna 1994 nimellä *Elämä isänmaan puolesta*. Teos on nimenomaisesti kokonaiselämäkerta. Rytin toimintaa tasavallan presidenttinä teoksessa käsitellään varsin suppeasti eli vain noin 70 sivun verran.

Valtiovalta oli siis keskeisesti aloitteellinen Rytin elämäkerran kirjoittamisessa ja myös toimi tutkimuksen toimeksiantajana. Tutkimus toteutettiin kuitenkin tiiviissä yhteistyössä kustannus-osakeyhtiö Otavan kanssa. Opetusministeriö maksoi sovitun summan tutkimustyöstä suoraan Otavalle. Turtola puolestaan solmi julkaisusopimuksen suoraan Otavan kanssa ja Otava maksoi Turtolalle palkan tutkimustyöstä.

Turtolan elämäkerran jälkeen kuva Rytin toiminnasta presidenttinä on edelleen tarkentunut mm. sotavuosia koskevien uusien tutkimusten ilmestyttyä. Rytiä koskevaa tutkimusta on edistänyt myös Risto Ryti -seura, joka on julkaissut useita artikkeliteoksia nimihenkilöstään.

2.7 Carl Gustaf Emil Mannerheim

Presidentti Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867–1951) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1944–1946.

Mannerheimin ura upseerina ja valtiomiehenä oli pitkä, laaja ja monipuolinen. Henkilöhistoriallisessa tutkimuksessa Mannerheim on eniten tutkittu suomalainen henkilö ja presidenteistä vain Kekkonesta on julkaistu edes lähelle Mannerheimia yltävä määrä tutkimuksia ja kirjoja.

Mannerheim itse julkaisi kaksiosaiset muistelmansa. Lisäksi hän julkaisi Aasian-ratsastusmatkastaan kaksiosaiset päiväkirjat/muistelmat. Lisäksi Mannerheimin kirjoituksia, päiväkirjoja ja muuta aineistoa on julkaistu runsaasti lähdejulkaisuina.

Ensimmäisen laajan elämäkerran kirjoitti Mannerheimin apuna muistelmienkin teossa ollut kenraali Erik Heinrichs. Kaksiosainen *Mannerheim Suomen kohtaloissa* ilmestyi vuosina 1957 ja 1959.

Laajimman ja merkittävimmän kokonaiselämäkerran Mannerheimista on kirjoittanut professori Stig Jägerskiöld, jonka kahdeksanosainen tutkimus julkaistiin vuosina 1964–1982. Tutkimustyönsä päätteeksi Jägerskiöld julkaisi vielä yksiniteisen kokonaiselämäkerran. Jägerskiöldin tutkimus alkoi Mannerheimin suvun aloitteesta ja tutkimusta tuettiin ruotsalaisten ja suomalaisten säätiöiden varoista. Teosten alkukieli on ruotsi, josta ne on käännetty suomeksi. Teokset kustansi ruotsiksi Schildts ja suomeksi Otava. Tutkimus toteutui ilman, että Suomen valtiovallalla olisi ollut mitään roolia hankkeessa.

Mannerheimista ilmestyy edelleen vuosittain kirjallisuutta, jonka pääpaino on hänen upseeriurossaan. Uusimmista kokonaiselämäkertoista voi mainita J.E.O. Screenin teokset. Mannerheimin presidenttivuosiakin, ”vaaran vuosia,” on tutkittu varsin paljon, joskaan painopiste ei ole ollut hänen henkilöhistoriassaan.

2.8 Juho Kusti Paasikivi

Presidentti Juho Kusti Paasikivi (1870–1956) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1946–1956.

Presidentti Paasikivestä ei julkaistu artikkelikokoelmia lukuun ottamatta elämäkerrallisia tutkimuksia hänen kuolemansa jälkeen. Puutteen korjaamiselle oli erinomaiset edellytykset 1980-luvulla, kun Paasikiven arkistot vapautuivat tutkimukselle 25 vuotta presidentin kuoleman jälkeen. Elämäkerran kirjoittamisen aloitteentekijänä oli Paasikivi-seura, joka tiedusteli professori Tuomo Polvisen mielenkiintoa tehtävään. Polvinen toimi tutkijana Suomen Akatemian tutkijaprofessorin virassa noin kymmenen vuoden ajan ja jatkoi tutkimusta edelleen eläkkeelle jäätyään. Elämäkerran kirjoittamiseen osallistuivat myös dosentti Hannu Heikkilä ja filosofian tohtori Hannu Immonen. Viisiosainen elämäkerta ilmestyi vuosina 1989–2003 WSOY:n kustantamana.

Polvisen elämäkerran lisäksi merkittäviä muita elämäkertoja Paasikivestä ei ole. Polvisen tutkimusta täydentävät presidentti Paasikiven julkaistut muistelmat sortovuosilta (1899–1914) ja toisen maailmansodan alkuvaiheilta (1939–1941). Lisäksi Paasikiven päiväkirjat on julkaistu useina niteinä vuosilta 1914–1956.

2.9 Urho Kaleva Kekkonen

Presidentti Urho Kaleva Kekkonen (1900–1986) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1956–1981.

Presidentti Kekkonen on ollut laajan ja jatkuvan tieteellisen tutkimuksen kohteena viimeiset pari vuosikymmentä. Tieteellinen tutkimus on kohdistunut monipuolisesti hänen pitkään yhteiskunnalliseen ja valtiolliseen toimintaansa. Väitöskirjojen ja muun tieteellisen tutkimuksen lisäksi Kekkonen on ollut inspiraation lähteenä ja aiheena, Mannerheimin tavoin, myös mitä moninaisimmille aiheille ruokakirjoista sarjakuviin.

Presidentti Kekkonen tarkoituksena oli itse kirjoittaa muistelmansa, jota työtä tukemaan perustettiin vuonna 1971 arkistosäätiö hänen arkistojansa varten. Säätiö hankki toimitilat Orimattilan Niinikoskelta, jonne presidentti Kekkonen noin 350 hyllymetrin laajuinen arkisto sijoitettiin hänen presidenttikautensa jälkeen.

Presidentti Kekkonen ehti julkaista muistelmistaan vain yhden nuoruusvuosiaan käsitelleen osan *Vuosisatani 1* (1981). Sen lisäksi Kekkonen erilaisia kirjoituksia on julkaistu lähdeteoksina niin Kekkonen itsensä kuin muidenkin (dos. Ari Uino ja maisterit Pekka Lähteenkorva ja Jussi Pekkarinen) toimesta. Kaikki Kekkonen julkaistu aineisto on toimitettu myös sähköiseksi kokonaisuudeksi. Lisäksi presidentti Kekkonen päiväkirjat julkaistiin professori Juhani Suomen toimesta neljänä niteenä vuosina 2001–2004.

Laajimman ja yksityiskohtaisimman elämäkertatutkimuksen on tehnyt professori Juhani Suomi, joka vuosina 1986–2000 julkaisi kahdeksanosaisen elämäkertasarjan presidentti Kekkosesta. Suomi keskittyi Kekkonen poliittiseen toimintaan ja presidenttivuosiin. Yksityiskohtaisuudessaan teossarja on vaikuttava. Laajuus voidaan tosin nähdä myös luettavuutta ja suuren linjan hahmottamista heikentävänä tekijänä.

Professori Suomi kirjoitti Kekkos-elämäkerran omasta aloitteestaan, mutta Kekkonen suvun hyväksynnällä. Suomi aloitti historiankirjoituksen ulkoasiainministeriön viranhoidon ohella ja teki näin sivutoimisesti puolitoista osaa Kekkos-sarjasta. Tämän jälkeen ministeriössä syntyi

ratkaisu, jonka mukaisesti Suomi jäi kokopäiväisen tutkimuksen mahdollistavalle palkalliselle virkavapaalle. Virkavapaa myönnettiin useissa osissa ja jatkui lopulta vuodesta 1987 vuoteen 2000. Kekkos-elämäkertasarjan kustansi kaupallisesti Otava. Valtiovallan panos elämäkerran rahoittamiseen on siis ulkoministeriön kautta professori Suomen tutkimustyön mahdollistaneen peruspalkan maksaminen mainittuna ajanjaksona.

Juhani Suomen tutkimuksen laajuuteen nähden mitään vastaavaa muuta presidentti Kekkoseen kohdistuvaa tutkimusta ei ole.

2.10 Mauno Henrik Koivisto

Presidentti Mauno Henrik Koivisto (1923–) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1982–1994.

Presidenteistämme Mauno Koivisto on julkaissut laajimmat muistelmat. Niistä kaksi koskee presidenttikausia. *Kaksi kautta* -teokset julkaistiin heti presidenttikausien jälkeen vuosina 1994 ja 1995. Presidentin muistelmat korvaavat toistaiseksi Koiviston elämäkerrallisen historiankirjoituksen, eikä kenenkään tutkijan käytettävissä ole ollut presidentti Koiviston arkistoja.

Muistelmien ohella Koiviston lapsuudesta ja uran alkuaajasta vuoteen 1968 on kirjoittanut dosentti Eino Lyytinen teoksessa *Tie politiikan huipulle*. Toimittaja Hannu Lehtilän *Tuntematon Koivisto* on journalistinen esitys presidentin urasta ja persoonasta. Koivistosta on kirjoitettu myös kaksi juhlakirjaa, joissa hänen valtiomiestoimintaansa on käsitelty. *Pitkä linja* ilmestyi vuonna 1993 ja *Kyllä se siitä* vuonna 2003.

Professori Juhani Suomi kirjoittaa parhaillaan kirjasarjaa Mauno Koiviston presidenttiajasta. Kyseessä ei ole presidentti Koiviston elämäkerta, vaan tutkimuksen kohteena on sisä- ja ulkopolitiikka Koiviston kaudella. Sarjan kolme ensimmäistä osaa kattavat vuodet 1981–1987.

2.11 Martti Oiva Kalevi Ahtisaari

Presidentti Martti Oiva Kalevi Ahtisaari (1937–) toimi tasavallan presidenttinä vuosina 1994–2000.

Presidentti Martti Ahtisaari ei ole vielä ollut tieteellisen kokonaiselämäkertatutkimuksen kohteena. Ahtisaari on julkaissut muistelmansa vain sovittelijan tehtävästään vuoden 1999 Kosovo-kriisissä. *Tehtävä Belgradissa* julkaistiin vuonna 2000.

Ahtisaaresta on julkaistu dosentti Hannu Heikkilän teos *Kansainvälinen tie presidentiksi* vuonna 1997 eli kirjassa kuvataan Ahtisaaren uraa lähinnä ennen presidenttikautta.

2.12 Tarja Kaarina Halonen

Presidentti Tarja Kaarina Halonen (1943–) on toiminut tasavallan presidenttinä vuodesta 2000 alkaen. Vuonna 2006 hänet valittiin vuoteen 2012 ulottuvalle toiselle kaudelle.

Tasavallan presidentti Tarja Halonen ei ole vielä ollut tieteellisen elämäkertatutkimuksen kohteena, eikä myöskään julkaissut muistelmia.

Presidentti Halosesta on julkaistu kaksi journalistista henkilökuva, akateemikko Paavo Haavikon *Tarja Halosen tarina* (2001) ja toimittaja Hannu Lehtilän *Yksi meistä* (2005).

2.13 Valtiovallan rooli aikaisempien presidenttien elämäkertojen julkaisemisessa

Yhteenvetona edellä käsiteltyjen elämäkertojen taustoista voi todeta, että useimpien osalta valtiolla on ollut aloitteellinen tai rahoittajan rooli.

Presidenttien Ståhlberg, Kallio ja Ryti osalta valtioneuvosto on ollut sekä aloitteentekijänä tutkimuksen käynnistämiseksi että myös tutkimuksen rahoittaja. Presidenttien Paasikivi ja Kekkonen elämäkertojen osalta valtiolta on keskeisesti rahoittanut tutkimusta.

Ilman valtiolla myötävaikutusta on julkaistu presidenttien Svinhufvud ja Mannerheim elämäkerrat. Relanderin osalta elämäkerrallinen tutkimus puuttuu täysin.

3 TYÖRYHMÄN ESITYS PRESIDENTTIEN ELÄMÄKERTOJEN TÄYDENTÄMISESTÄ

3.1 Nykytutkimuksen puutteet

Olemassa olevat Suomen presidenttien elämäkerrat on tehty pitkän ajan kuluessa ja lopputulos on moninainen. Työryhmän huomio on kiinnittynyt olemassa olevien elämäkertojen luonteeseen kokonaiselämäkertoina, jolloin presidenttikausien käsittely on jäänyt varsin suppeaksi (etenkin Ryti ja Ståhlberg).

Pitkän ajan kuluessa julkaistujen presidenttien elämäkertojen vanhimmat teokset ovat vanhentuneita ja puutteellisia huomioiden nykyinen aikakautta käsittelevä tutkimus ja nykyisin käytävissä olevat lähteet. Presidenttien Svinhufvud ja Ståhlberg elämäkerrat on julkaistu jo 40–50 vuotta sitten ja Kallion ja Mannerheiminkin elämäkerrat yli 20 vuotta sitten.

Presidenttien Paasikivi ja Kekkonen elämäkerrat ovat perusteellisia ja uudehkoja, mutta laajuutensa vuoksi suurelle yleisölle vaikeakäyttöisiä.

Vailla tieteellistä kokonaiselämäkertaa on presidentti Relander. Myöskään myöhemmistä presidenteistä Koivisto ja Ahtisaari sekä tasavallan presidentti Halosesta ei ole kokonaiselämäkerta.

3.2 Esitys yhtenäisestä elämäkertasarjasta

Perehdyttyään olemassa olevaan Suomen presidenttejä koskevaan elämäkerralliseen tutkimukseen ja historiatieteellisiä näkökohtia painottaen presidenttien elämäkertatyöryhmä kunnioittaen esittää valtioneuvoston kanslialle seuraaviin toimiin ryhtymistä.

Suomen tasavalta viettää 100-vuotisjuhlavuotta vuonna 2017. Valtiollisten merkkivuosien yhteydessä on perinteisesti valtiovallan toimesta julkaistu kansallisesti merkittävää historian tutkimusta tai tehty päätös tutkimuksen aloittamisesta. Myös presidenttien elämäkertatyöryhmän alkuperäinen toimeksianto tuli Suomi 90 -toimikunnalta.

Edellä olevaan selvitykseen presidenttien elämäkertojen puutteista viitaten työryhmä esittääkin, että osana merkkivuoden 2017 juhlistamista valtioneuvosto julkaisisi Suomen tasavallan presidenteistä yhtenäisen elämäkertasarjan. Teossarja olisi ajoissa työn aloittaen mahdollista saada täysin valmiiksi ennen juhlavuotta ja siten julkistaa se jo juhlavuoden alussa.

Elämäkertasarja olisi yhtenäinen sisällöllisesti ja ulkoasullisesti. Kustakin presidentistä kirjoitettaisiin presidenttikauteen painottuva yksiniteinen elämäkerta. Tutkimustyötä varten valittaisiin yksi kokenut tutkija elämäkerta kohden. Työryhmä arvioi vaativan tutkimustyön edellyttävän kolmen vuoden tutkimustyötä sekä riittäviä muita tutkimusresursseja.

Työryhmä korostaa tieteellisyyden lähtökohtaa elämäkertojen teettämisessä. Korkeatasoisten tutkimusten varmistamiseksi elämäkertahanketta johtamaan tulisi nimittää pitkäjänteisesti sitoutunut, tieteellisesti pätevä toimikunta, joka valitsisi elämäkertojen kirjoittajat, valvoisi työn

etenemistä ja hyväksyisi tutkimukset julkaistaviksi. Yksittäisiä elämäkertoja käsiteltäessä toimikuntaa voitaisiin vahvistaa kyseisen elämäkerran tai aikakauden erikoistuntijoilla tai kyseisen suvun edustajilla. Tutkijoilta edellytettäisiin tutkimuksessaan tarkkoja lähdeviittauksia ja primärlähteistön käyttöä eli laajaa arkistotutkimusta työnsä pohjaksi.

Elämäkertasarja ulottuisi presidentti Ståhlbergistä presidentti Koivistoon (yhdeksän teosta). Myös presidentti Ahtisaaren ja tasavallan presidentti Halosen elämäkertojen liittämistä sarjaan tulisi harkita.

Lisäksi hanketta ohjaavan toimikunnan tulisi harkita, onko tarpeen tehdä yksi tai useampi horisontaalinen tutkimus presidentti-instituutiosta. Erityisen tarpeellinen olisi valtiosääntöoikeudellinen tutkimus presidentin valtaoikeuksien muutoksista eri perustuslakien voimassaoloaikoina ja valtaoikeuksien erilaisesta käyttämisestä. Presidentin asemaa Suomessa kuvaava teos olisi myös käännettävä vieraille kielille.

3.3 Hankkeen kustannusarvio

Työryhmä on laatinut suuntaa antavan kustannusarvion hankkeen kokonaiskustannuksista. Arviossa on laskettu kustannukset yhdeksän elämäkerran (Ståhlbergistä Koivistoon) tuottamisesta.

Hallinto

Hanke sijoitetaan valtioneuvoston kanslian alaisuuteen. Elämäkertahankkeen hallinnon muodostaa hanketta tieteellisesti ja hallinnollisesti johtava toimikunta sekä kokoaikainen toimitussihteeri. Hallinnolliset kulut menevät valtioneuvoston kanslian pääluokasta. Tutkijat ja tutkimusavustajat työskentelevät työ- tai virkasuhteessa valtioneuvoston kansliaan, mutta tutkijoiden työpiste olisi kanslian toimitilojen ulkopuolella, esimerkiksi yliopiston laitoksella. Hankkeen arvioitu kokonaiskesto on seitsemän vuotta, päättyen juhluvuoden 2017 alkupuolella teosten julkistamiseen.

Toimikunnan palkkiot ja muut kustannukset ovat arviolta 10 000 euroa / vuosi eli hankkeen aikana yhteensä 70 000 euroa.

Toimitussihteerin palkka sivukuineen seitsemän vuoden ajalta arviolta 65 000 euroa / vuosi eli hankkeen aikana yhteensä 455 000 euroa.

Tutkimustyö

Yhdeksän elämäkerran kirjoittajaa työskentelee kolmen vuoden palkkaa vastaavan ajan hankkeen tutkijoina. Lisäksi heillä on puolet tutkimusajasta käytettävissä tutkimusavustaja, jonka palkka maksettaisiin hankkeesta. Tutkijoiden omien työtilojen hankkimiseen ja tutkimustyön muihin kuluihin varataan myös määräraha.

Tutkijoiden palkka sivukuluineen arviolta 100 000 euroa / vuosi eli hankkeen aikana (9 tutkijaa á 3 vuotta) yhteensä 2 700 000 euroa.

Tutkimusavustajien palkka sivukuluineen arviolta 40 000 euroa / vuosi eli hankkeen aikana (9 tutkimusavustajaa á 18 kk) yhteensä 540 000 euroa.

Tutkimustyön muihin kuluihin varataan 5 000 euroa tutkimustyövuotta kohden eli yhteensä 135 000 euroa.

Muut kulut

Muihin kuluihin (mahdolliset seminaarit, tiedotuskulut tai vastaavat) varataan yhteensä 100 000 euroa koko hankkeen ajaksi.

Tutkimusten julkaiseminen

Presidenttien elämäkertojen kustantamisen voi olettaa kiinnostavan kaupallisia kustantajia, koska merkkihenkilöiden elämäkerrat ovat perinteisesti suurta yleisöä kiinnostavia ja hyvin myyviä teoksia.

Kustannussopimuksessa lähtökohtaisesti sovitaan teoksen kuvittamisesta ja saattamisesta painovalmiiksi sekä kustakin teoksesta tietyn määrän luovuttamisesta valtioneuvoston kanslialle. Teoksen varsinaisten kustannusten (kirjoitustyön palkkojen) maksaja olisi kuitenkin valtioneuvoston kanslia, joten kustannussopimuksen kilpailutuksessa kilpailutettaisiin myös kustantajien valtioneuvoston kanslialle mahdollisesti maksama korvaus teosten tekstin tuottamisesta.

Ottaen huomioon oletettavissa oleva kaupallinen mielenkiinto teoksia kohtaan, itse julkaisemisesta ei aiheutune kustannuksia valtioneuvoston kanslialle.

Hankkeen kustannukset yhteensä

Edellä mainituista lähtökohdista hankkeen kokonaiskustannuksien arvioidaan olevan 4 000 000 euroa, jakautuen koko hankkeen ajalle.

LIITE Luettelo keskeisimmästä presidenttikirjallisuudesta

- Ahtisaari, Martti: Tehtävä Belgradissa. WSOY, Juva 2000.
- Blomstedt, Yrjö: K.J. Ståhlberg. Otava, Keuruu 1969.
- Haavikko, Paavo: Tarja Halosen tarina. Art House, Smedjebacken 2001.
- Heikkilä, Hannu: Martti Ahtisaari. Kansainvälinen tie presidentiksi. WSOY, Juva 1997.
- Heinrichs, Erik: Mannerheim Suomen kohtaloissa: I Valkoinen kenraali. Otava, Helsinki 1957.
- Heinrichs, Erik: Mannerheim Suomen kohtaloissa: II Suomen marsalkka. Otava, Helsinki 1960.
- Hokkanen, Kari: Kyösti Kallio 1 (1873–1929). WSOY, Juva 1986.
- Hokkanen, Kari: Kyösti Kallio 2 (1930–1940). WSOY, Juva 1986.
- Immonen, Keijo (toim.): Pitkä linja. Mauno Koivisto: Valtiomies ja vaikuttaja / The long perspective. Mauno Koivisto: Statesman. Kirjayhtymä, Helsinki 1993.
- Inha, Jyri: Elämä ja oikeus – K.J. Ståhlberg oikeusajattelijana. Suomalainen lakimiesyhdistys, Jyväskylä 2004.
- Juva, Einar W.: P.E. Svinhufvud, I osa (1861–1917). WSOY, Porvoo 1957.
- Juva, Einar W.: P.E. Svinhufvud, II osa (1917–1944). WSOY, Porvoo 1961.
- Jyränki, Antero: Tutkimus valtionpäämiehen asemasta Suomessa v. 1919–1976. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki 1978.
- Jägerskiöld, Stig: Nuori Mannerheim. Otava, Keuruu 1964.
- Jägerskiöld, Stig: Gustaf Mannerheim 1906–1917. Otava, Keuruu 1965.
- Jägerskiöld, Stig: Mannerheim 1918. Otava, Helsinki 1967.
- Jägerskiöld, Stig: Valtionhoitaja Mannerheim. Otava, Helsinki 1969.
- Jägerskiöld, Stig: Mannerheim rauhan vuosina 1920–1939 Otava, Keuruu 1973.
- Jägerskiöld, Stig: Talvisodan ylipäällikkö: sotamarsalkka Gustaf Mannerheim 1939–1941 Otava, Keuruu 1976.
- Jägerskiöld, Stig: Suomen marsalkka: Gustaf Mannerheim 1941–1944. Otava, Keuruu 1981.
- Jägerskiöld, Stig: Viimeiset vuodet: Mannerheim 1944–1951. Otava, Keuruu 1982.
- Jägerskiöld, Stig: Mannerheim 1867–1951. Otava, Helsinki 1983.
- Koivisto, Tellervo (toim.): Kyllä se siitä: Mauno Koiviston ensimmäiset kahdeksan vuosikymmentä. Tammi, Helsinki 2003.
- Lehtilä, Hannu: Tuntematon Koivisto. Otava, Helsinki 1998.
- Lehtilä, Hannu: Yksi meistä. Otava, Helsinki 2005.
- Lyytinen, Eino: Mauno Koivisto. Tie politiikan huipulle. WSOY, Juva 1995.
- Nousiainen, Jaakko: Suomen presidentit valtiollisina johtajina. WSOY, Juva 1985.
- Polvinen, Tuomo / Heikkilä, Hannu / Immonen, Hannu: J. K. Paasikivi 1: Valtiomiehen elämäntyö 1870–1918. WSOY, Juva 1989.

Polvinen, Tuomo / Heikkilä, Hannu / Immonen, Hannu: J. K. Paasikivi 2: Valtiomiehen elämäntyö 1918–1939. WSOY, Porvoo 1992.

Polvinen, Tuomo: J. K. Paasikivi 3: Valtiomiehen elämäntyö 1939–1944. WSOY, Porvoo 1995.

Polvinen, Tuomo / Heikkilä, Hannu / Immonen, Hannu: J. K. Paasikivi 4: Valtiomiehen elämäntyö 1944–1948. WSOY, Porvoo 1999.

Polvinen, Tuomo / Immonen, Hannu: J. K. Paasikivi 5: Valtiomiehen elämäntyö 1948–1956. WSOY, Porvoo 2003.

Screen, J.E.O.: Mannerheim. Otava, Helsinki 2001.

Skyttä, Kyösti: Ei muuta kunniaa. Risto Rytin kujanjuoksu 1939–1945. Kuudes painos. Kirjayhtymä, Jyväskylä 1989.

Suomi, Juhani: Kohtalona yksinäisyys. Risto Rytin tie Suomen politiikan johtoon. Otava, Keuruu 1989.

Suomi, Juhani: Myrrysmies. Urho Kekkonen 1936–1944. Otava, Keuruu 1986.

Suomi, Juhani: Vonkamies. Urho Kekkonen 1944–1950. Otava, Keuruu 1988.

Suomi, Juhani: Kuningastie Urho Kekkonen 1950–1956. Otava, Keuruu 1990.

Suomi, Juhani: Kriisien aika Urho Kekkonen 1956–1962. Otava, Keuruu 1992.

Suomi, Juhani: Presidentti Urho Kekkonen 1962–1968. Otava, Keuruu 1994.

Suomi, Juhani: Taistelu puolueettomuudesta. Urho Kekkonen 1968–1972. Otava, Keuruu 1996.

Suomi, Juhani: Liennytyksen akanvirrassa. Urho Kekkonen 1972–1976. Otava, Keuruu 1998.

Suomi, Juhani: Umpeutuva latu. Urho Kekkonen 1976–1981. Otava, Keuruu 2000.

Suomi, Juhani: Pysähtyneisyyden vuodet. Mauno Koiviston aika 1981–1984. Keuruu 2005.

Suomi, Juhani: Epävarmuuden vuodet. Mauno Koiviston aika 1984–1986. Keuruu 2006.

Suomi, Juhani: Kohti sinipunaa. Mauno Koiviston aika 1986–1987. Keuruu 2008.

Turtola, Martti: Elämä isänmaan puolesta. Otava, Keuruu 1994.

Virkkunen, Sakari: Relander, hymyilevä presidentti. Otava, Keuruu 1979.

Virkkunen, Sakari: Kallio, talonpoikaispresidentti. Otava, Keuruu 1983.

Virkkunen, Sakari: Mannerheim, marsalkka ja presidentti. Otava, Keuruu 1989.

Virkkunen, Sakari: Ryti, myrskyajan presidentti. Otava, Keuruu 1985.

Virkkunen, Sakari: Ståhlberg, Suomen ensimmäinen presidentti. Otava, Keuruu 1978.

Virkkunen, Sakari: Svinhufvud, kansallinen presidentti. Otava, Keuruu 1981.

Elämäkerralliset teossarjat

Tasavallan presidentit -sarja, 5 osaa (päätoimittaja Raimo Väyrynen). Porvoo 1994.

Suomen hallitsijat: kuninkaat, keisarit ja presidentit (päätoimittaja Päiviö Tommila). Espoo 2000.

Verkkojulkaisut

Kansalliskirjaston kansalliset merkkihenkilöt sivusto: Urho Kekkonen
<http://www.kansalliskirjasto.fi/kokoelmatjapalvelut/merkkihenkilot/kekkonen.html>

Suomalaisen kirjallisuuden seuran kansallisbiografia
www.kansallisbiografia.fi

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. (09) 16001, (09) 57811
f. (09) 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

441

Painotuote

697

ISBN 978-952-5631-87-6

9 789525 631876

ISBN 978-952-5631-87-6 (nid)
ISBN 978-952-5631-88-3 (PDF)
Yliopistopaino, Helsinki 2008